

С. В. Якімова

Навчально-науковий інститут права та психології
 Національного університету “Львівська політехніка”,
 канд. юрид. наук, доц.,
 доц. кафедри кримінального права і процесу

ПОНЯТЯ ТА КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА “СЕКСУАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ”

© Якімова С. В., 2014

Розвинуто поняття “сексуальні злочини”; обґрунтована кримінологічна доцільність використання цієї термінологічної конструкції; з’ясовано сучасні тенденції, динаміка, рівень та інші важливі показники сучасної кримінологічної характеристики “сексуальних злочинів”, вчинених на території України. Узагальнено висновки про перспективи використання одержаної кримінологічної інформації.

Ключові слова: сексуальна мотивація, насильство, злочини, динаміка, рівень, обстановка.

С. В. Якімова

ПОНЯТИЕ И КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА “СЕКСУАЛЬНЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ”

Развито понятие “сексуальные преступления”; обоснована криминалистическая целесообразность использования данной терминологической конструкции; определены современные тенденции, динамика, уровень, а также иные значимые показатели криминалистической характеристики “сексуальных преступлений”, совершенных на территории Украины. Обобщены выводы относительно перспектив использования полученной криминалистической информации.

Ключевые слова: сексуальная мотивация, насилие, преступления, динамика, уровень, обстановка.

S. V. Yakimova

THE CONCEPT AND CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF “SEX CRIMES”

The paper developed the concept of “sexual abuse”. Criminological proved the feasibility of using this terminology designs. It was found current trends, dynamics, level and other important figures of modern criminological characteristics of “sex crimes” committed on the territory of Ukraine. Generalized conclusions about the prospects of criminological information obtained.

Key words: sexual motivation, violence, crime, speaker level situation.

Постановка проблеми. У демократичному суспільстві кожна особа має право на захист своїх прав і свобод, а, особливо, повнолітня і психічно здорова особа – право самостійно обирати собі партнера для статевих зносин і не допускати будь-якого примусу у сфері статевого спілкування. Особливо відповідальне ставлення держави і суспільства спостерігається до захисту статевої недоторканості особи, яка не досягла статевої зрілості або через суб’єктивні чи об’єктивні чинники не володіє статевою свободою. Відповідно до положень чинного законодавства України, за сексуальне насильство передбачена кримінальна відповідальність. До того ж протидія сексуальному насильству має здійснюватися комплексно і не обмежуватися лише кримінально-

правовими заходами. Як доводить юридична практика, набагато раціональніше та гуманніше не допустити вчинення злочину, аніж усувати негативні наслідки, пов'язані з його вчиненням. До того ж не завжди можливо компенсувати шкоду, заподіяну вчиненням злочину, й особливо, коли відбувається посягання на життя чи здоров'я особи, у тому числі внаслідок вчинення сексуального злочину. Отже, з'ясування кримінологічної характеристики злочинів й, зокрема тих, які вчиняються з мотивів задоволення статевої пристрасті, є важливим методологічним підґрунтям для розроблення ефективних заходів їх запобігання.

Мета дослідження – уточнити поняття “сексуальні злочини” та провести їх сучасну кримінологічну характеристику.

Стан дослідження. Кримінально-правові аспекти вивчення сексуального насильства розпочали такі відомі вчені, як: Ю. В. Александров, Б. В. Андреев, Л. О. Андреева, Г. В. Антонов-Романовський, Б. О. Блиндер, В. П. Голуб'єв, Б. Л. Гульман, Г. О. Густов, А. П. Дьяченко, М. Й. Коржанський, П. П. Михайленко, В. С. Мінська, Л. Г. Оршанський, П. П. Осипов, С. М. Рахметов, С. Б. Соболева, К. А. Толпекін, М. І. Трофімов, О. П. Філіпов, А. Г. Хамраєва, М. М. Хлинцов, Я. М. Яковлев, В. О. Яхонтов та ін.

Серед учених, які досліджували проблематику протидії статевим злочинами, необхідно виділити: Л. Андрееву, В. Бурлакова, С. Бородіна, В. Верещагіна, М. Гомонова, Г. Густова, І. Даньшина, А. Дьяченка, В. Ємельянова, А. Закалюка, К. Ігошева, О. Кальмана, Є. Самовичева, Ю. Сушенка, В. Стринжу, С. Тарарухіна, М. Трофімова, Б. Шостаковича та ін.

Незважаючи на важливість одержаних результатів, зокрема поняття “сексуальні злочини”, залишилось недостатньо дослідженим, а його кримінологічна характеристика потребує сучасного змістового наповнення.

Виклад основних положень. “Кримінологічна характеристика – це комплексний термін, який визначає розповсюдженість відповідної протиправної поведінки, її різновиди, типові способи скоєння злочинних посягань, їх мотивація, місце і час скоєння, а також особливості особи злочинців” [1, с. 164].

Особливістю т. зв. “сексуальних злочинів”, щодо яких ми проведемо кримінологічну характеристику, є наявність специфічної мотивації їх учинення. “Сексуальні злочини” – це агресивна, кримінально-каральна модель сексуальної поведінки по відношенню до сексуального партнера з мотивів задоволення винним статевої пристрасті шляхом фізичного насильства, погрози його застосування, використання безпорадного стану особи, матеріальної чи службової залежності потерпілого або у зв'язку з хворобливим порушенням спрямованості статевого потягу щодо дітей, які не досягли статевої зрілості. До “сексуальних злочинів” належать усі діяння, які вчиняються з мотивів задоволення статевої пристрасті винного та посягають на статеву свободу та статеву недоторканість особи, а в окремих випадках, за умови хворобливого порушення спрямованості статевого потягу чи способів його задоволення – життя і здоров'я потерпілої особи. Отже, кримінологічне поняття “сексуальні злочини” та кримінально-правове “статеві злочини” не є синонімічними. Так, на відміну від “сексуальних злочинів”, для статевих злочинів мотив задоволення статевої пристрасті не є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони. Усі статеві злочини передбачені Розділом IV “Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи” Особливої частини КК України. Натомість, як випливає з вищезапропонованого визначення, не усі “сексуальні злочини” містяться у наведеному розділі КК України; а з іншого боку, – до переліку “сексуальних злочинів” можна зарахувати злочини, передбачені п. 10 ст. 115 КК України (“умисні вбивства, поєднані із зґвалтуваннями або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом”), що містяться у Розділі II “Злочини проти життя та здоров'я особи” КК України. Останні умовно називатимемо “сексуальні вбивства”, які переважно учиняються за наявності розладів статевого потягу та пов'язані із сексуальними емоційними переживаннями. Так, наприклад, як засвідчують матеріали кримінальної справи “Лісосмуга” стосовно А. Чикатила, останній,

будучи сексуально неспроможним, одержував сексуальне задоволення від убивств хлопчиків і жінок із заподіянням множинних ножових поранень, ампутацією статевих органів, молочних залоз. Вчиняючи мастурбацію над трупом, він заштовхував насіння в піхву або задній прохід жертви, а у деяких випадках поїдав ампутовані частини тіла своїх жертв [2].

Доцільність виокремлення “сексуальних злочинів” в окрему підгрупу насильницьких злочинів визначається специфікою їх детермінації на особистісному рівні та має важливе практичне значення удосконалення заходів з запобігання їх учиненню.

Злочини, які вмотивовані потребою задоволення статевої пристрасті, умовно можна розділити на дві підгрупи: 1) злочини, які посягають на статеву свободу або статеву недоторканість особи та полягають у задоволенні статевої пристрасті винного шляхом фізичного насильства, погрози його застосування або у зв'язку з використанням матеріальної чи службової залежності потерпілого від винного; 2) злочини, які посягають на статеву свободу або статеву недоторканість особи, часом і на життя особи, полягають у задоволенні статевої пристрасті у зв'язку з наявністю у винного суспільно небезпечних сексуальних девіацій. Такі “сексуальні злочини” умовно називатимемо патологічними “сексуальними злочинами”. До переліку патологічних “сексуальних злочинів” зараховуємо: статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, розбещення неповнолітніх; зґвалтування та насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, які супроводжуються жорстким садизмом і пов'язані з наявністю в особи суспільно небезпечних сексуальних девіацій; умисне вбивство на підґрунті хворобливих сексуальних потягів. Ці злочини вчиняються особами з аномаліями психіки, що не виключають їх осудності.

Розглядаючи кримінологічну характеристику злочинів, зокрема т. зв. “сексуальних”, як сукупність статистично значущих показників, зазначимо, що до їх переліку належать стан, рівень, структура, динаміка, географія, місце і час злочинів [3, с. 52].

Питома вага “сексуальних злочинів” у загальному масиві злочинності є порівняно незначною та зменшилась впродовж десяти останніх років з 0,4 до 0,2 %. В абсолютних величинах останнім часом органами внутрішніх справ реєструється до тисячі такого виду злочинів щорічно (для порівняння: якщо в 2007 р. було зареєстровано 1898 таких злочинів, у 2009 р. – 1698, то в 2013 р. – 996 злочинів) [4].

Загалом “сексуальних злочинів” не характерно їх вчинення на вулицях (зґвалтування – 8,6 % (36 злочинів), насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом – 6,9 % (19 злочинів), статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (0 %), розбещення неповнолітніх 5,1 % (12 злочинів). Натомість, умисні вбивства з сексуальних мотивів, як правило, вчиняються у безлюдних місцях (лісопосадках, звалищах тощо).

Структура для “сексуальних злочинів”, наприклад, у 2013 р. набула такого вигляду: зґвалтування – 42 % (418 злочинів), насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом – 27,6 % (275 злочинів), статеві злочини з особою, яка не досягла статевої зрілості, – 6,9 % (69 злочинів), розбещення неповнолітніх – 23,5 % (234 злочини). Однак при цьому варто зауважити, що частка патологічних “сексуальних злочинів”, і зокрема умисних вбивств на сексуальному підґрунті з мотивів задоволення статевої пристрасті, є незначною, переважно у межах статистичної похибки. Натомість за резонансом у суспільстві та наслідками ці злочини вирізняються підвищеною суспільною небезпечністю. Так, наприклад, у м. Слов'янську Донецької обл. 33-річний М. з особливою жорстокістю гвалтував жертв, а потім у ще живих вирівав серця та внутрішні органи. Тому усі жертви помирали мученицькою смертю. Раніше М. був засуджений за зґвалтування неприродним способом. Його звільнили у 2005 р., однак на волі він перебував недовго.

За даними досліджень В. О. Синеокого, якщо умисні вбивства загалом у структурі загальної злочинності становлять 0,8 – 1 %, то вчинені на сексуальному ґрунті – 0,01 %. Кожне 65-те вбивство вчиняється на сексуальному ґрунті [5, с. 73–74].

Більшість убивств на сексуальному ґрунті вчиняється у темний час доби – 73 %, у світлий – 27 %, серед них: з 12 до 18 год – 25 %, і близько 75 % – з 18 до 24 год, з 0 до 12 год злочини вказаної категорії фактично не вчинялись. За даними УМВС України, в Дніпропетровській області, 50 % потерпілих під час вбивства на сексуальному ґрунті – жінки, близько 17 % – дівчата і 33 % – чоловіки (хлопчиків серед потерпілих не було). Понад 32 % таких убивств вчиняється у квартирах і

понад 17 % – на вулицях, у лісосмугах, підвалах та безлюдних місцях. У 90 % випадків жертв, після вчинення з ними статевих актів, було задушено, інших – утоплено [6, с. 84]. Так званий “сексуальний злочинець” припиняє свою кримінальну діяльність, як наголошував С. Афанасьєв, у тих випадках, коли скоєння одиначного т. зв. “сексуально-садистського” вбивства було пов’язано з особливими умовами [7, с. 16]. Серійні, т. зв. “сексуальні вбивства” жінки не вчиняють, але жінка може бути організатором вбивства, що підтверджується зростанням чисельності осіб жіночої статі, які були причетні до зґвалтувань, приблизно в 4 рази.

Загалом за останні роки спостерігається тенденція до зменшення кількості умисних убивств на сексуальному ґрунті.

На підставі узагальнень численних досліджень щодо серійних “сексуальних убивств” можна визначити такі найхарактерніші ознаки їх учинення:

1. Багатоепізодичність злочинів – серійні злочини, тобто кількаразові кримінальні діяння, які характеризуються невинуватою жорстокістю, болісними і множинними ушкодженнями, наругою, зокрема над трупом. Фактично у кожній серії вбивства відзначаються специфічними, індивідуальними ознаками, на основі чого можна виокремити патосексуальний садистський “почерк”.

2. Множинність злочинів – окремі епізоди серій включають одразу кілька видів злочинів: злочинні діяння проти статевої недоторканості, умисне вбивство, тілесні ушкодження або погроза їх заподіяння, нерідко – у поєднанні зі злочинами проти власності (грабежі, розбої, крадіжки).

3. Високий рівень рецидивності, оскільки дві третини серійних убивць раніше були засуджені, багато з них – неодноразово. Найчастіше попередні судимості були за зґвалтування, злочини проти власності, умисні вбивства із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень.

4. Після звільнення з місць позбавлення волі черговий злочин, що належить до попередньої серії, вчинявся в середньому через 5–7 місяців.

5. Крайня небезпека і тяжкість рецидиву серійних злочинів. Рецидиви злочинів характеризуються, як правило, щоразу більшою жорстокістю.

6. Ранній вік початку серії (у середньому 23,8 року). Як правило, кримінальна біографія розпочинається одразу із серії вбивств, рідше – з іншого складу злочину в більш ранньому віці.

7. Зростання рівня суспільної небезпеки насильства від судимості до судимості. Дослідники зазначають таку динаміку судимостей: майнові злочини – сексуально мотивовані злочини – умисні вбивства з катуванням жертв.

Продовжуючи характеризувати структуру “сексуальних злочинів”, варто зауважити, що незадовільною є практика виявлення примушування до вступу у статевий зв’язок. Переважно у правоохоронних органах відсутні відомості про факти примушування до вступу у статевий зв’язок особи матеріально чи службово залежної від винного, що значною мірою пов’язано із небажанням або недостатньою обізнаністю жертв злочинів про кримінальну відповідальність за таку агресивну, суспільно небезпечну сексуальну поведінку винного. Випадки звернень до правоохоронних органів з приводу примушування матеріально чи службово залежної від винного особи до вступу у статевий зв’язок є поширеніші в розвинених європейських державах. Натомість в Україні перейшла в спадок ментальність рабської психології, коли особу використовують, і зокрема, в сексуальних цілях, однак жертва злочину сприймає таку ситуацію не як надзвичайну, а як таку, що уже тривалий час укорінилася в суспільстві. Відтак примушування до вступу у сексуальний зв’язок не знаходить свого реального відображення у структурі зареєстрованих “сексуальних злочинів”. Натомість, якщо цей вид “сексуального злочину” і присутній, то його питома вага мінімальна (наприклад, у 2009 р. питома вага примушування до вступу у сексуальний зв’язок становила 0, 6 % (11 злочинів) з усіх “сексуальних злочинів”, які вчинені на території України.

Більшість “сексуальних злочинів” відбуваються у вихідні, передвихідні – 157 (51,1 %) та святкові – 37 (12,1 %) дні, а також увечері і вночі (з 16 до 6 год) – 242 (78,8 %) [8, с. 315].

Важливим також є розподіл “сексуальних злочинів” на вчинені в приміщенні та поза ним. За даними кримінологічних досліджень, найпоширенішими місцями вчинення злочинів цього виду є місце проживання злочинця – 31 (10,1 %), потерпілої особи – 30 (9,8 %), їхніх друзів – 35 (11,4 %). До вчинених у приміщенні також необхідно зарахувати злочини, що відбулися у місцях роботи

потерпілого або злочинця – 18 (5,9 %), на дискотеках (у клубах) – 21 (6,8 %), в барах (кафе) – 10 (3,3 %). Серед вчинених поза приміщенням: під час відпочинку на природі – 36 (11,7 %), в парках (скверах) – 26 (8,5 %), на вулиці – 21 (6,8 %), в транспорті – 7 (2,3 %). Отже, в приміщеннях було вчинено 47,3 % від усіх злочинів, що увійшли до вибірки, а поза ним – 29,3 % [9, с.7].

Порівняно з іншими видами злочинів та злочинністю загалом, для “сексуальних злочинів” меншою мірою характерне вчинення злочину групою осіб (після закінчення кримінального провадження у 2013 р.: зґвалтування – 9,4 %, насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом – 6,0 %, статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості – 1,9 %, розбещення неповнолітніх – 0,6 %), а також неповнолітніми (після закінчення кримінального провадження у 2013 р.: зґвалтування – 7,4 %, насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом – 8,2 %, статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, – 5,7 %, розбещення неповнолітніх – 2,5 %). Так, як уточнює О. М. Джужа, групові зґвалтування вчиняються переважно в середовищі молодіжних груп. Вчинення таких групових зґвалтувань зумовлене не стільки патологічною потребою у насильстві або гіпертрофованій сексуальності, скільки прагненням дотримуватися традицій мікросоціального середовища, самостверджуватися і самореалізовуватися у різних асоціальних формах [6, с. 87].

Натомість за результатами нашого дослідження встановлено, що “сексуальним злочинам” більшою мірою характерне їх вчинення особами у стані алкогольного сп’яніння (після закінченого кримінального провадження у 2013 р.: зґвалтування – 48,3 %, насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом – 40,4 %, статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості – 22,6 %, розбещення неповнолітніх – 22,8 %), а також раніше судимими (після закінчення кримінального провадження у 2013 р.: зґвалтування – 40,5 %, насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом – 42,6 %, статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості – 22,6 %, розбещення неповнолітніх – 25,3 %) [4]. Отже, вчинення “сексуальних злочинів” та особливо таких його видів, як зґвалтування та насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, здебільшого є наслідком зловживання алкогольними напоями, а також девіацій, зокрема сексуальних, що формуються у зв’язку з кримінальною субкультурою та набуваються у місцях позбавлення волі.

Як впливає зі структури “сексуальних злочинів”, які щорічно реєструвалися на території України впродовж останніх одинадцяти років, переважно “сексуальні злочини” представлені зґвалтуваннями, які за останні одинадцять років становили щорічно 42–45 % з усіх зареєстрованих “сексуальних злочинів”. Абсолютний рівень зґвалтувань відповідно становив: у 2003 р. – 1048 злочинів, 2004 р. – 964 злочини, 2005 р. – 924 злочини, 2006 р. – 993 злочини, 2007 р. – 878 злочинів, 2008 р. – 880 злочинів, 2009 р. – 758 злочинів, 2010 р. – 635 злочинів, 2011 р. – 630 злочинів, 2012 р. – 615 злочинів, 2013 р. – 418 злочинів. Отже, за останні одинадцять років намітилася тенденція до зниження абсолютного рівня зґвалтувань, а зокрема у 2013 р. порівняно з 2003 р. – майже на 40 % [4].

Найбільше зґвалтувань вчинено у Донецькій, Харківській, Дніпропетровській, Луганській, Львівській, Запорізькій, Одеській, Київській областях, а також у Криму та м. Києві – 36, що сукупно становить понад 64,7 % з усіх зґвалтувань, вчинених у державі [4].

34 % зґвалтувань учинено за межами населених пунктів, 22 % – у містах, 35 % – у селах і селищах міського типу та 9 % – в інших місцях. Такі статистичні дані опосередковано вказують на те, що запобігання зґвалтуванням порівняно ефективніше організоване у містах, аніж поза їх межами. Зокрема, у сільській місцевості запобігання зґвалтуванням проводиться не завжди на належному рівні [6, с. 78]. До того ж незнайомих жінок найчастіше гвалтують на вулицях, в парках, лісосмугах, під’їздах. Найкримінальнішими територіями щодо вчинення зґвалтувань є квартири (близько 25 %). У подвір’ях і на вулицях відбувається кожне п’яте зґвалтування; інші – у парках, лісі, полі тощо.

Найбільша кількість зґвалтувань вчиняється весною – 46,3 % та дещо менше влітку – 18,9 %. Восени вчиняється 17,5 % злочинів цієї категорії, найменша кількість злочинів вчиняється взимку – 17,3 %. За місяцями, то розподіл вчинення зґвалтувань набуває такого вигляду: січень – 11,5 % злочинів, лютий – 4,3 %, березень – 5,8 %; квітень – 26 %; травень – 13,1 %; червень – 14,5 %, липень – 1,5 %; серпень – 5,8 %, жовтень – 7,5 %; листопад – 4,3 %; грудень – 2,9 % від загальної кількості зґвалтувань, зареєстрованих за рік [6, с. 79].

Так, наприклад, у травні 2003 р. у місті Києві було знайдено тіло зґвалтованої та вбитої 8-річної дівчинки. У цьому ж місяці до Дніпровського районного відділу міліції надійшло 11 заяв батьків, які повідомляли, що невідомий молодий чоловік змушував їхніх дітей до сексуальних контактів. Як зазначив начальник кримінальної міліції м. Києва, причиною нападу на дітей є загострення психічних розладів весною, і зокрема в осіб з девіантною поведінкою.

Жертви зґвалтування не намагалися чинити опір у 82 % випадків, а тим, хто вдався до нього, були заподіяні здебільшого легкі тілесні ушкодження. Натомість умисне вбивство при зґвалтуванні переважно вчиняється під час подолання опору потерпілої (близько 73 %) або для приховування зґвалтування (25 %). У 1,7 % випадків смерть може настати від садистських спонукань [6, с. 89].

За кількістю учасників найчастіше зустрічаються два насильники – у 88 % випадків, три – у 10 %, а більше 4-х – всього 2 %. Групові зґвалтування вчиняються переважно в середовищі молодіжних груп складом 2–5 осіб [6, с. 81].

Обстановка, що передуює вчиненню зґвалтування, являє собою систему матеріальних, просторово-часових, соціально-психологічних чинників середовища, характеру взаємин злочинця і потерпілої, що впливають на підготовку і вчинення зґвалтування, детермінуючи його спосіб. О. Юрченко виділяє такі види віктимогенних ситуацій: 1) ситуація, заздалегідь створювана злочинцем, що стимулює віктимну поведінку жертви; 2) ситуація навмисне планована, де намір характерний і для злочинця, і для жертви; 3) ситуація ненавмисне створювана злочинцем чи жертвою, або одним із них; 4) ситуація, що виникає в результаті аморальних дій жертви; 5) ситуація, що виникає в результаті непередбаченого, легковажного поводження потерпілого [10, с. 159–160].

Істотне значення мають також зумовленість зустрічі злочинця з потерпілою. За ознакою зумовленості зустрічі В. Бурлаков і В. Сальников поділяють на: 1) ті, що відбулися за випадковим збігом обставин (зустріч на вулиці, у транспорті тощо); 2) ті, що відбулися відповідно до попередньої домовленості; 3) закономірно зумовлені об'єктивними обставинами (одночасне закінчення роботи чи навчання в одному закладі тощо); 4) ті, що відбулися в результаті спрямованих на це дій з боку злочинця (вичікував потерпілу в місці її ймовірної появи) чи потерпілої (прийшла додому до злочинця з метою зустрічі з ним) [9, с. 154].

Протягом останніх років значно збільшилася кількість зґвалтувань, в яких злочинець і жертва були знайомі по роботі або спільному дозвіллі чи познайомилися на вулиці, у ресторані тощо. У вчиненні такого зґвалтування значну роль відіграє поведінка жінки, що має виражений віктимний характер. Аналізуючи такі випадки, може складатися враження, що потерпіла сама сприяла вчиненню злочину. Вона може добровільно прийти в будинок до малознайомого чоловіка, фліртувати, залишатися на ніч, не заперечуючи або навіть заохочуючи пестощі та поцілунки. У деяких випадках злочинець і жертва раніше вступали в статевий зв'язок.

Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом посідає друге місце за поширеністю у структурі “сексуальних злочинів” – 27,6 %. Вчинення цього злочину пов'язане з наявністю у винного сексуальних девіацій, пов'язаних з порушенням вибору способу задоволення статевої пристрасті. Доволі часто ця сексуальна девіація не є єдиною, а поєднується з порушенням вибору об'єкта сексуального задоволення. Так, наприклад, за даними МВС України у 2013 р. 33,8 % (93 злочини із 275 злочинів) насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом було вчинено стосовно неповнолітніх, більшості з яких не виповнилося 14 років (для порівняння: цей показник щодо зґвалтування неповнолітніх, яке, по суті, являє собою насильницький природний статевий акт, становить 21,3 %) [4]. Отже, сексуальне кримінальне насильство, яке виражається у статевих злочинах з застосуванням насильства, погрози його застосування або використання безпорадного стану потерпілої особи є доволі поширене щодо неповнолітніх та особливо, якщо реалізується у формі неприродного статевого акту.

Зокрема, розбещення неповнолітніх, як правило, вчиняється за заздалегідь розробленим планом. Під приводом покататися на велосипеді, машині, показати іграшки, пригостити цукерками тощо злочинці заманюють дітей до квартир та інших місць (лісосмуги, горища, підвали), де вчиняють розбещувальні дії. Інколи злочинці приваблюють до себе групу дітей, вчиняючи з ними розбещувальні дії по черзі або у присутності усіх дітей.

Загалом “сексуальні злочини” характеризуються підвищеним рівнем латентності, переважно природної. Це передусім пояснюється небажанням жертви чи осіб, яким стало відомо про вчинений “сексуальний злочин”, коли відбувається сексуальне насильство в сім’ї чи примушування до вступу у статевий зв’язок. Зокрема, щодо примусу до вступу у статевий зв’язок, то в одних випадках це пояснюється необізнаністю жертв щодо кримінальної відповідальності за таку агресивну сексуальну поведінку; а в інших – ментальністю психології, коли особу використовують, і зокрема в сексуальних цілях, однак жертва сприймає таку ситуацію, як буденне явище, що тривалий час вкорінювалося у суспільній свідомості.

Висновки. Підсумовуючи, можемо узагальнити, що т. зв. “сексуальні злочини” являють собою окрему підгрупу насильницьких злочинів, що проявляються в агресивній кримінально караній поведінці щодо сексуального партнера, учиняються з мотивів задоволення статевої пристрасті шляхом фізичного насильства, погрози його застосування чи використання безпорадного стану особи, матеріальної чи службової залежності потерпілого або у зв’язку з хворобливим порушенням спрямованості статевого потягу до дітей, які не досягли статевої зрілості. Одержані за результатами кримінологічної характеристики відомості щодо т. зв. “сексуальних злочинів” можуть бути використані, як методологічне підґрунтя для удосконалення діяльності щодо їх запобігання.

1. Зелинский А. Ф. *Криминология: курс лекций* / А. Ф. Зелинский. – Х.: Прапор, 1996. – 260 с.
2. Чекотило. *Лесополоса* // *Российская газета*. – №152 (1192) от 19 декабря 2007 г.
3. *Курс криминології: Загальна частина: підруч.: у 2-х кн.* / О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін.; за заг. ред. О. М. Джужа. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 352 с.
4. *Експрес-інформація про стан злочинності на території України*. – К.: ДІАЗ МВС України, 2013. – 123 с.
5. Синюкокий О. В. *Сексуально-садистські вбивства та звалтування: порівняльний аналіз криминолого-криміналістичних характеристик злочинця та потерпілої особи* / О. В. Синюкокий // *Вісник прокуратури*. – К., 2002. – № 5. – С. 71–74.
6. Джужа О. М. *Запобігання злочинам, пов’язаним із сексуальним насильством: монографія* / О. М. Джужа. – К.: Атіка, 2009. – 240 с.
7. Афанасьев С. А. *Криминалистическая характеристика и типовая программа расследования сексуально-садистских убийств: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09* / С. А. Афанасьев. Санкт-Петербургский государственный университет. – СПб., 1992. – 22 с.
8. Лариченко М. О. *Детермінанти вчинення статевого злочину* / М. О. Лариченко // *Юридичний вісник Причорномор’я*. – 2007. – № 2. – С. 309–318.
9. *Криминология* / В. Н. Бурлаков, И. В. Волгарева, Б. В. Волженкин и др.; под ред. В. Н. Бурлакова и Н. М. Кропачева. – СПб.: Питер, 2005. – 224 с.
10. Юрченко О. Ю. *Роль виктимогенной ситуации при совершении тяжких насильственных преступлений* / О. Ю. Юрченко // *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб.; відп. ред. В. Я. Тацій*. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. – Вип. 43 (341 с.) – С. 157–161.